

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет

Кафедра цивільного права і процесу

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: Цивільне право

на тему: «Договір дарування: поняття, сторони та предмет»

Виконала: студентка групи ПР-35

Рогова Вікторія

Керівник:

д.ю.н, професор Лукасевич-Крутник І. С.

Національна шкала _____

Кількість балів : _____

Оцінка : ECTS _____

Голова _____

Члени комісії _____

Тернопіль, ЗУНУ – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ.....	6
1.1. Поняття та правова природа договору дарування.....	6
1.2. Ознаки та місце договору дарування в системі цивільно-правових договорів.....	8
1.3. Нормативно-правове регулювання договору дарування в Україні.....	10
Висновки до розділу 1.....	11
РОЗДІЛ 2. СТОРОНИ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ ТА ЇХ ПРАВОВИЙ СТАТУС.....	12
2.1. Дарувальник як сторона договору: правоздатність та дієздатність.....	12
2.2. Обдаровуваний: особливості правового становища.....	14
2.3. Обмеження та заборони щодо участі осіб у договорі дарування.....	15
Висновки до розділу 2.....	17
РОЗДІЛ 3. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО УКЛАДЕННЯ.....	18
3.1. Предмет договору дарування: поняття та види майна.....	18
3.2. Форма договору дарування та порядок його укладення.....	20
3.3. Права, обов'язки сторін та підстави розірвання договору дарування.....	22
Висновок до розділу 3.....	24
ВИСНОВОК.....	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28

ВСТУП

Чи можна уявити сучасне українське суспільство без такого простого, на перший погляд, акту цивільної щедрості, як передача майна близькій людині без будь-якої оплати? Договір дарування, який століттями слугував проявом турботи, довіри та родинної солідарності, сьогодні набуває особливої актуальності в умовах економічної нестабільності, воєнних викликів та швидких змін у сімейних і майнових відносинах.

Актуальність дослідження зумовлена кількома ключовими чинниками. По-перше, договір дарування залишається одним із найпоширеніших способів безоплатного відчуження майна, особливо нерухомості, між членами сім'ї. Хоча у 2025 році кількість таких угод скоротилася майже на 40 % порівняно з попереднім роком (з 158 тис. до 108,6 тис. договорів дарування житлової нерухомості), вони продовжують становити значну частку ринку нерухомості. По-друге, зростає кількість судових спорів щодо визнання договорів недійсними, розірвання угод через невдячність обдаровуваного, порушення форми укладення чи обмеження дієздатності сторін. Судова практика Верховного Суду 2025–2026 років активно аналізує питання психологічного тиску на дарувальників похилого віку, захисту інтересів неповнолітніх та податкових наслідків дарування. По-третє, законодавчі зміни 2025–2026 років (зокрема, нові строки подання нотаріусами інформації до податкових органів та цифровізація нотаріальних послуг) вимагають глибокого осмислення правової природи цього інституту. Це свідчить про необхідність комплексного міждисциплінарного підходу до вивчення договору дарування крізь призму цивільного права.

Науково-практичне значення дослідження полягає в систематизації теоретичних положень про поняття, ознаки, правовий статус сторін та предмет договору дарування з урахуванням сучасної судової практики та законодавчих новел. Робота сприяє розвитку доктрини цивільного права щодо безоплатних

правочинів, а також уточненню меж застосування норм Цивільного кодексу України в умовах динамічного суспільного розвитку.

Практична цінність дослідження виявляється в можливості використання його результатів нотаріусами при посвідченні договорів, адвокатами під час представництва інтересів сторін у спорах, суддями для забезпечення єдності судової практики, а також звичайними громадянами для свідомого та безпечного укладення угод дарування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі укладення, виконання та припинення договору дарування в цивільному праві України.

Предметом дослідження виступають норми цивільного законодавства України, які регулюють поняття, правову природу, сторони, предмет договору дарування, порядок його укладення, права та обов'язки сторін, а також підстави розірвання цього договору.

Метою дослідження є комплексний аналіз договору дарування як цивільно-правового інституту, виявлення його теоретичних засад, особливостей правового регулювання в Україні та розробка пропозицій щодо вдосконалення правозастосовної практики.

Для досягнення поставленої мети були використані такі **методи дослідження**: діалектичний метод (для вивчення договору дарування в розвитку), формально-логічний метод (при аналізі правових норм і понять), порівняльно-правовий метод (порівняння норм ЦК України з положеннями сімейного та податкового законодавства), системно-структурний метод (для визначення місця договору в системі цивільно-правових договорів), а також метод аналізу судової практики та узагальнення теоретичних джерел.

Завданнями дослідження є: розкрити поняття та правову природу договору дарування, визначити його ознаки та місце в системі цивільно-правових договорів; проаналізувати нормативно-правове регулювання договору дарування в Україні;

дослідити правовий статус дарувальника та обдаровуваного, їх правоздатність і дієздатність; виявити обмеження та заборони щодо участі осіб у договорі дарування; охарактеризувати предмет договору дарування, види майна, що може бути дарунком; проаналізувати форму договору дарування та порядок його укладення та визначити права, обов'язки сторін та підстави розірвання договору дарування.

Наукова база дослідження складається з положень Цивільного кодексу України, Сімейного кодексу України, Податкового кодексу України, Законів України «Про нотаріат» та «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», роз'яснень Міністерства юстиції України, оглядів судової практики Верховного Суду, а також праць вітчизняних вчених-цивілістів, зокрема підручників і монографій Борисової В. І., Спасибо-Фатєєвої І. В., Яроцького В. Л., Харитонova Є. О., Киян В. Я. та інших авторів.

Структура курсової роботи зумовлена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. У першому розділі розглядаються загальнотеоретичні засади договору дарування. Другий розділ присвячено аналізу сторін договору та їх правового статусу. Третій розділ охоплює питання предмета договору, особливостей його укладення, прав і обов'язків сторін та підстав розірвання. У висновках підбито підсумки дослідження та сформульовано основні результати.

РОЗДІЛ 1.

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ

1.1. Поняття та правова природа договору дарування

Договір дарування є одним із найдавніших і найпоширеніших інститутів цивільного права, що відображає принцип безоплатності та добровільності у майнових відносинах. У сучасному українському законодавстві цей договір закріплено як важливий інструмент регулювання перерозподілу майна між суб'єктами цивільного обороту без зустрічної майнової вигоди.

Згідно зі статтею 717 Цивільного кодексу України, «За договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність» [26]. Ця норма підкреслює ключову ознаку договору, а саме його безоплатний характер. Будь-яка умова, що встановлює обов'язок обдарованого вчинити на користь дарувальника будь-яку дію майнового або немайнового характеру, виключає можливість кваліфікації угоди як договору дарування: «Договір, що встановлює обов'язок обдарованого вчинити на користь дарувальника будь-яку дію майнового або немайнового характеру, не є договором дарування» [26].

Правова природа договору дарування характеризується поєднанням кількох елементів. По-перше, це безоплатний договір, на відміну від оплатних договорів, таких як купівля-продаж чи міна. Безоплатність означає «відсутність зустрічного надання з боку обдарованого, що спрямоване на покращення його майнового становища [1; 21; 30]. По-друге, договір має добровільний характер, ґрунтується на вільному волевиявленні дарувальника. По-третє, він є «реальним у класичному розумінні, оскільки право власності на дарунок виникає у обдарованого з моменту прийняття дарунка (ст. 722 ЦК України), хоча законодавець допускає і консенсуальні елементи у випадку обіцянки дарування в майбутньому за умови дотримання письмової форми» [3; 8].

У науковій літературі підкреслюється, що договір дарування є конститутивним правочином, який безпосередньо породжує перехід права власності. Дарувальник діє як власник майна, передаючи його без будь-яких умов щодо зустрічного виконання: «Дарувальник, діючи як власник майна, передає у власність іншій особі певне майно... з метою покращення її майнового становища, не очікуючи при цьому виконання будь-якого зустрічного обов'язку від обдарованого» [3]. Якщо ж угода передбачає зустрічне виконання, вона втрачає ознаки дарування і може бути перекваліфікована.

Окремо варто відзначити відмінність договору дарування від пожертви. Пожертва є різновидом дарування, але спрямована на досягнення певної суспільно корисної мети (ст. 729–730 ЦК України). У пожертві «обдарований (одержувач) зобов'язаний використовувати майно виключно за цільовим призначенням, що створює додаткові контрольні права для жертвувача» [8; 14]. На відміну від класичного дарування, де обдарований вільний у розпорядженні дарунком, «пожертва має яскраво виражений цільовий характер» [1; 21].

Правова природа договору дарування також проявляється у його односторонності за змістом зобов'язань: основний обов'язок (передача майна) лежить на дарувальнику, тоді як «обдарований має право прийняти або відмовитися від дарунка. Це відрізняє дарування від двосторонньо-зобов'язальних договорів» [3; 15; 23].

Таким чином, поняття договору дарування охоплює безоплатну передачу (або зобов'язання передати) майна у власність з метою збагачення обдарованого, а його правова природа визначається принципами безоплатності, добровільності, реальності (з елементами консенсуальності для майбутніх дарів) та відсутності зустрічних обов'язків. Ці риси роблять договір дарування унікальним інститутом, що поєднує елементи майнового та особистого (морального) характеру.

1.2. Ознаки та місце договору дарування в системі цивільно-правових договорів

Договір дарування має низку характерних ознак, які дозволяють чітко відмежувати його від інших цивільно-правових договорів. Основними ознаками є:

1. Безоплатність це відсутність будь-якого зустрічного надання з боку обдарованого. Ця ознака є кваліфікуючою і прямо закріплена в ст. 717 ЦК України [26; 7; 11].

2. Добровільність і безумовність, це коли договір укладається виключно за вільним волевиявленням сторін. Наявність примусу або істотної омани тягне недійсність угоди [1; 21; 23].

3. Реальність, це коли право власності переходить з моменту прийняття дарунка. Для договорів з обов'язком передати майно в майбутньому вимагається письмова форма, недотримання якої робить договір нікчемним (ст. 719 ЦК України) [3; 10; 15].

4. Специфічний предмет - майно (рухомі та нерухомі речі, гроші, цінні папери, майнові права), яке належить дарувальнику на праві власності на момент укладення або може виникнути в майбутньому [26; 18; 5].

5. Особлива форма укладення залежно від виду майна (усна для дрібних побутових речей, письмова з нотаріальним посвідченням для нерухомості та цінних дарів) [26; 7; 18].

6. Можливість розірвання за певних підстав, наприклад, у разі невдячності обдарованого (вчинення злочину проти дарувальника чи його близьких) або суттєвого погіршення майнового стану дарувальника [2; 12; 16].

Місце договору дарування в системі цивільно-правових договорів визначається його належністю до групи договорів про передання майна у власність. Він розміщений у Главі 55 ЦК України «Дарування» і є альтернативою оплатним договорам (купівля-продаж, міна, постачання). На відміну від купівлі-продажу, де

метою є отримання еквівалентної вигоди, дарування спрямоване на безоплатне збагачення обдарованого [3; 30; 1].

У класифікації цивільно-правових договорів дарування належить до:

- безоплатних (на противагу оплатним);
- реальних (з елементами консенсуальних для майбутніх дарів);
- односторонньо-зобов'язальних за змістом (обов'язки переважно на дарувальнику);
- каузальних (метою є безоплатне передання майна) [3; 8; 21].

Договір дарування тісно пов'язаний з іншими інститутами цивільного права: «спадкуванням (дарування на випадок смерті заборонено як прихований заповіт), сімейним правом (дарування між подружжям впливає на режим власності) та податковим законодавством (оподаткування дарунків з урахуванням ступеня споріднення)» [19; 14; 9].

У системі договорів він виконує важливу соціальну функцію, коли він сприяє підтримці родинних, дружніх та благодійних відносин, забезпечуючи перерозподіл майна без комерційного інтересу. Водночас його місце вимагає «чіткого відмежування від пожертви, де присутній цільовий характер використання майна» [8; 14].

1.3. Нормативно-правове регулювання договору дарування в Україні

Нормативно-правове регулювання договору дарування в Україні має багаторівневу структуру і базується передусім на Цивільному кодексі України. Основним актом є Глава 55 «Дарування» ЦК України (статті 717–730), яка містить «визначення поняття (ст. 717), предмета (ст. 718), форми (ст. 719), сторін (ст. 720), прав та обов'язків сторін, підстав розірвання тощо» [26].

Цивільний кодекс встановлює загальні засади: «безоплатність, порядок укладення, вимоги до форми (усна для дрібних речей, письмова з нотаріальним

посвідченням для нерухомості та майбутніх дарів), момент переходу права власності та підстави для скасування договору» [26; 23; 15].

Важливе значення має Сімейний кодекс України, який регулює особливості дарування між членами сім'ї. Зокрема, майно, набуте одним із подружжя за договором дарування, є його особистою приватною власністю (ст. 57 СК України). Також кодекс дозволяє «регулювати сімейні майнові відносини, включаючи дарування, шляхом договорів, якщо це не суперечить інтересам сім'ї та дитини» [19].

Податковий кодекс України регулює оподаткування доходу, отриманого у вигляді дарунка. Податок на доходи фізичних осіб стягується за «нульовою ставкою для близьких родичів першої та другої ступені споріднення, а в інших випадках за загальними правилами (ст. 174 ПКУ)» [14]. Це впливає на практичне застосування договору, бо сторони враховують податкові наслідки.

Додаткове регулювання міститься в Законі України «Про нотаріат» щодо посвідчення договорів дарування нерухомого майна [7]; Законі України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», де обов'язкова державна реєстрація переходу права власності на нерухомість, подаровану за договором [6]; роз'ясненнях Міністерства юстиції України щодо порядку посвідчення та особливостей договорів дарування [17; 18; 11; 22].

Висновки до розділу 1

У першому розділі розглянуто загальнотеоретичні засади договору дарування. Поняття договору визначено як безоплатну передачу або зобов'язання передати майно у власність обдарованого (ст. 717 ЦК України). Правова природа характеризується безоплатністю, добровільністю, реальністю (з елементами консенсуальності) та відсутністю зустрічних обов'язків. Ознаки договору (безоплатність, специфічна форма, особливий предмет) дозволяють чітко відмежувати його від інших договорів про передання майна. Місце в системі

цивільно-правових договорів знаходиться серед безоплатних договорів про передання майна у власність, з елементами спорідненості до пожертви. Нормативно-правове регулювання базується на Цивільному кодексі України (Глава 55), доповненому положеннями Сімейного та Податкового кодексів, законів про нотаріат і державну реєстрацію прав, а також роз'ясненнями Мін'юсту та судовою практикою. Така система забезпечує комплексний правовий захист відносин, що виникають із договору дарування.

РОЗДІЛ 2.

СТОРОНИ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ ТА ЇХ ПРАВОВИЙ СТАТУС

2.1. Дарувальник як сторона договору: правоздатність та дієздатність

Дарувальник є ключовою стороною договору дарування, на яку покладається основний обов'язок: безоплатна передача або зобов'язання передати майно у власність обдарованого. Правовий статус дарувальника визначається загальними положеннями цивільного законодавства про правоздатність і дієздатність фізичних та юридичних осіб, з урахуванням специфіки безоплатного характеру договору.

Цивільна правоздатність дарувальника виникає з моменту народження фізичної особи і припиняється зі смертю (ст. 25 ЦК України). Вона полягає в здатності мати цивільні права та обов'язки. Дарувальником може бути «будь-яка фізична особа, яка є власником майна, що передається в дар, або особа, якій таке майно належатиме в майбутньому (наприклад, при даруванні майнових прав)» [26; 23; 1]. Юридичні особи також можуть виступати дарувальниками, якщо це «не суперечить їхнім установчим документам і не заборонено законом. Держава, Автономна Республіка Крим та територіальні громади можуть бути сторонами договору дарування в особі відповідних органів» [20; 15].

Дієздатність дарувальника є обов'язковою умовою дійсності договору. Повну цивільну дієздатність має «фізична особа, яка досягла 18 років. Особа, яка зареєструвала шлюб до досягнення повноліття, набуває повної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу» [26; 21].

Малолітні особи (до 14 років) та недієздатні особи не можуть самостійно виступати дарувальниками. Батьки (усиновлювачі) або опікуни «не мають права дарувати майно дітей чи підопічних без дозволу органу опіки та піклування, особливо щодо нерухомого майна чи іншого цінного майна» [26; 19; 20]. Такі правочини можуть бути визнані недійсними як вчинені з перевищенням повноважень або з порушенням інтересів дитини.

Обмежено дієздатні особи (наприклад, особи, цивільна дієздатність яких обмежена судом через зловживання спиртними напоями чи наркотичними засобами) «можуть вчиняти дрібні побутові правочини самостійно, але для укладення договору дарування, особливо щодо цінного майна, потребують згоди піклувальника. Недотримання цієї вимоги тягне нікчемність або оспорюваність договору» [23; 1; 9].

Дарувальник повинен усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними на момент укладення договору. У разі визнання особи недієздатною після укладення договору, але до передачі дарунка, «договір може бути оскаржений. Судова практика Верховного Суду підкреслює, що при посвідченні договору нотаріус зобов'язаний перевіряти обсяг цивільної правоздатності та дієздатності сторін» [18; 4; 17].

Особливості правового статусу дарувальника проявляються також у його праві відмовитися від договору дарування з обов'язком передати майно в майбутньому у разі істотного погіршення свого майнового стану (ст. 724 ЦК України). Крім того, «дарувальник несе обов'язок повідомити обдарованого про відомі йому недоліки речі, які можуть становити небезпеку для життя, здоров'я чи майна» [26; 23].

Таким чином, дарувальник повинен володіти повною або достатньою для конкретного правочину дієздатністю, бути власником майна і діяти добровільно. Порушення цих вимог є підставою для визнання договору недійсним.

2.2. Обдарований: особливості правового становища

Обдарований це сторона договору дарування, яка набуває право власності на дарунок без зустрічної майнової вигоди. Його правове становище характеризується переважно правами, а не обов'язками, що відповідає безоплатній природі договору.

Обдаровуваним може бути будь-яка фізична або юридична особа, держава, Автономна Республіка Крим чи територіальна громада, якщо це не суперечить закону. Для фізичних осіб діє загальне правило: «правоздатність виникає з народження, а дієздатність з 18 років (або раніше при реєстрації шлюбу). Малолітні та неповнолітні можуть бути обдаровуваними, але прийняття дарунка від їх імені здійснюють законні представники (батьки, усиновлювачі, опікуни чи піклувальники) з урахуванням інтересів дитини» [26; 19; 1].

Особливістю правового становища обдарованого є його право прийняти або відмовитися від дарунка. Право власності на дарунок виникає з моменту прийняття речі (ст. 722 ЦК України). Якщо дарунок «надіслано без попередньої згоди, він вважається прийнятим, якщо обдаровуваний негайно не заявив про відмову. Прийняттям дарунка вважається також отримання документів, які посвідчують право власності, або символів речі (ключів тощо)» [26; 23; 5].

Обдаровуваний має право відмовитися від договору дарування з обов'язком передати майно в майбутньому в будь-який час до моменту прийняття дарунка. У разі встановлення договором «обов'язку обдарованого вчинити певну дію на користь третьої особи (ст. 725 ЦК України), невиконання такого обов'язку дає дарувальнику право вимагати розірвання договору та повернення дарунка» [26; 2; 16].

Майно, отримане обдаровуваним за договором дарування, є його особистою приватною власністю. Згідно зі ст. 57 Сімейного кодексу України, «майно, набуте одним із подружжя за договором дарування, не входить до складу спільної сумісної власності подружжя, навіть якщо дар отримано під час шлюбу» [19; 9; 21]. Це важлива особливість, яка захищає інтереси обдарованого в сімейних відносинах.

Обдаровуваний несе обмежені обов'язки: він повинен використовувати дарунок відповідно до його призначення, а також не вчиняти дій, які грубо порушують принципи суспільної моралі, оскільки це може стати підставою для скасування дарування (ст. 727 ЦК України). У разі «умисного вчинення

кримінального правопорушення проти життя, здоров'я, власності дарувальника або його близьких родичів дарувальник (а в разі вбивства спадкоємці) має право вимагати розірвання договору» [2; 12; 16].

Податковий аспект правового становища обдарованого полягає в оподаткуванні доходу від дарування. Доходи у вигляді дарунка від членів сім'ї першого та другого ступеня споріднення звільняються від оподаткування податком на доходи фізичних осіб. В інших випадках застосовується «ставка 5 % від вартості майна, що перевищує неоподатковуваний мінімум (ст. 174 Податкового кодексу України)» [14; 11; 22].

2.3. Обмеження та заборони щодо участі осіб у договорі дарування

Українське цивільне законодавство встановлює низку обмежень і прямих заборон щодо участі певних категорій осіб у договорі дарування з метою захисту інтересів слабшої сторони, суспільства та запобігання зловживанням.

Заборони для дарувальників:

- Батьки (усиновлювачі), опікуни не мають права дарувати майно малолітніх дітей або підопічних без дозволу органу опіки та піклування, особливо щодо нерухомості чи цінного майна. Такі правочини можуть бути визнані недійсними [26; 20; 19].

- Недієздатні особи не можуть бути дарувальниками. Договори, укладені від їх імені без належного представництва, є нікчемними.

- Обмежено дієздатні особи потребують згоди піклувальника для значних правочинів.

Заборони для обдаровуваних:

- Обдаровуваний не може бути примушений до прийняття дарунка. Відмова від дарунка можлива до моменту його прийняття.

- У разі вчинення обдаровуванім умисного кримінального правопорушення проти дарувальника чи його близьких (ст. 727 ЦК України) договір може бути розірваний у судовому порядку [2; 12; 16].

Забороняється дарування між юридичними особами в окремих випадках, зокрема якщо це суперечить їхнім установчим документам або має ознаки прихованого дарування корпоративних прав. Підприємницькі товариства можуть дарувати, якщо це прямо передбачено статутом (крім пожертви) [26; 8; 15]. Не допускається дарування майна, яке вилучене з цивільного обороту, або якщо це порушує публічний порядок (ст. 228 ЦК України).

Договір дарування від імені дарувальника представником можливий лише за наявності доручення з чітким зазначенням імені обдарованого; інакше доручення є нікчемним [26; 20]. Дарування на користь державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування може бути обмежене антикорупційним законодавством, якщо воно пов'язане з виконанням ними службових обов'язків.

Сімейне законодавство встановлює додаткові гарантії: дарування не може порушувати інтереси дитини або одного з подружжя. Майно, подароване дитині, перебуває під управлінням батьків, але з обов'язковим дотриманням інтересів неповнолітнього та контролем органу опіки у певних випадках [19; 20]. Судова практика підтверджує, що порушення обмежень щодо дієздатності або спеціальних заборон є підставою для визнання договору недійсним з моменту його укладення (нікчемність) або в судовому порядку (оспорюваність). Наслідком недійсності є двостороння реституція - «повернення сторін у попереднє становище» [12; 16; 23].

Висновки до розділу 2

У другому розділі проаналізовано правовий статус сторін договору дарування. Дарувальник повинен володіти необхідною правоздатністю та дієздатністю, бути власником майна і діяти добровільно; порушення цих вимог тягне недійсність договору. Обдаровуваний перебуває в більш сприятливому

становищі: він набуває особисту приватну власність, має право на відмову від дарунка та обмежені обов'язки щодо використання майна.

Обмеження та заборони щодо участі осіб (щодо малолітніх, недієздатних, батьків щодо майна дітей, юридичних осіб тощо) забезпечують захист слабших суб'єктів і публічних інтересів. Норми Цивільного кодексу, Сімейного кодексу та судова практика формують збалансовану систему, яка запобігає зловживанням і гарантує дійсність правочинів.

РОЗДІЛ 3.

ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО УКЛАДЕННЯ

3.1. Предмет договору дарування: поняття та види майна

Предмет договору дарування є одним із його істотних елементів, без чіткого визначення якого договір не може вважатися укладеним. Предметом виступає дарунок, майно, яке дарувальник передає або зобов'язується передати безоплатно у власність обдарованого. Законодавець дає широке розуміння предмета, акцентуючи на тому, що дарунком може бути будь-яке майно, не вилучене з цивільного обороту і яке може перебувати у власності обдарованого.

Згідно зі статтею 718 Цивільного кодексу України, «Дарунком можуть бути рухомі речі, в тому числі гроші та цінні папери, а також нерухомі речі. Дарунком можуть бути майнові права, якими дарувальник володіє або які можуть виникнути у нього в майбутньому» [26]. Ця норма підкреслює універсальність предмета договору дарування, дозволяючи передавати як індивідуально-визначені речі, так і речі, визначені родовими ознаками.

Види майна, що може бути предметом договору дарування, класифікуються таким чином:

1. Рухомі речі є найбільш поширеним видом дарунка. До них належать «предмети домашнього побуту, одяг, техніка, автомобілі, ювелірні вироби, гроші (готівкові та безготівкові), цінні папери (акції, облігації, векселі тощо). Дарування рухомих речей побутового призначення часто відбувається в усній формі, що спрощує повсякденні відносини між близькими людьми» [5; 21; 23].

2. Нерухомі речі, земельні ділянки, житлові будинки, квартири, дачні будинки, гаражі, об'єкти незавершеного будівництва та інше нерухоме майно. Дарування нерухомості має особливе значення через «високу вартість і соціальну важливість такого майна. Предмет у договорі повинен бути чітко

індивідуалізований (адреса, кадастровий номер, технічні характеристики)» [20; 5; 6].

3. Майнові права, це «права вимоги, корпоративні права, права інтелектуальної власності, право користування майном тощо. Дарувальник може передати як існуючі права, так і ті, що виникнуть у майбутньому (наприклад, право на отримання дивідендів або авторської винагороди). Такі договори завжди укладаються у письмовій формі» [26; 23; 15].

4. Інші об'єкти, «валюта (з урахуванням обмежень валютного законодавства), колекційні предмети, твори мистецтва, речі, що мають історичну, наукову або культурну цінність. Особливий режим встановлено для речей, вилучених з обороту або обмежених в обороті (зброя, наркотичні засоби тощо), їх дарування заборонено або вимагає спеціального дозволу» [1; 21; 23].

Предмет договору дарування повинен відповідати таким вимогам:

- Індивідуалізація, бо майно має бути чітко визначеним, щоб уникнути спорів щодо його складу.
- Належність дарувальнику на праві власності, дарувальник може передавати лише те майно, яким володіє, або права, що виникнуть у майбутньому.
- Відсутність вилучення з обороту.
- Можливість переходу у власність обдарованого, предмет не повинен суперечити правовому статусу обдарованого [26; 23; 15].

У літературі зазначається, що «предмет договору дарування має не лише майновий, але й соціальний аспект: дарування часто здійснюється з метою підтримки родинних зв'язків або благодійності. При цьому пожертва як різновид дарування має додаткову ознаку: цільове використання майна» [8; 4].

Таким чином, поняття предмета договору дарування охоплює широке коло майна, починаючи від дрібних побутових речей до нерухомості та майнових прав. Чітке визначення предмета є запорукою дійсності договору та запобігає подальшим судовим спорам щодо його виконання.

3.2. Форма договору дарування та порядок його укладення

Форма договору дарування залежить від виду майна та характеру зобов'язання (передача в момент укладення чи в майбутньому). Недотримання встановленої форми тягне негативні правові наслідки, від нікчемності договору до неможливості його доведення в суді.

Відповідно до статті 719 Цивільного кодексу України:

«1. Договір дарування предметів особистого користування та побутового призначення може бути укладений усно.

2. Договір дарування нерухомої речі укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню.

3. Договір дарування майнового права та договір дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому укладається у письмовій формі. У разі недодержання письмової форми цей договір є нікчемним» [26].

Додатково договір дарування рухомих речей, які мають особливу цінність (наприклад, антикваріат, коштовності на значну суму), також вимагає письмової форми [26; 7; 18].

Порядок укладення договору включає кілька етапів:

1. Досягнення згоди сторін щодо всіх істотних умов (предмет, сторони, умови передачі). Згода повинна бути вільною, без примусу чи омани.

2. Вибір форми:

- Усна форма для дрібних побутових дарів (передача речі з одночасним прийняттям). Достатньо символічної передачі (вручення ключів, документів тощо).

- Письмова форма для цінних рухомих речей, майнових прав і майбутніх дарів. Договір складається у вигляді єдиного документа, підписаного сторонами.

- Нотаріальна форма обов'язкова для нерухомості. Нотаріус перевіряє правоздатність і дієздатність сторін, відсутність обтяжень, згоду співвласників (якщо майно спільне) [7; 18; 5].

3. Передача дарунка:

- Для реальних договорів це безпосередня передача речі, символічна передача або вручення правовстановлюючих документів.
- Для консенсуальних (з обов'язком передати в майбутньому) в момент укладення договору в письмовій формі.

4. Державна реєстрація обов'язкова для нерухомого майна після нотаріального посвідчення договору. Перехід права власності реєструється відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [6; 20].

5. Податкові наслідки, коли обдаровуваний (або його представник) повинен врахувати оподаткування доходу згідно з Податковим кодексом України [14; 11].

Особливості укладення договору з участю малолітніх або неповнолітніх обдаровуваних передбачають згоду законних представників. Для дарування майна дитини потрібен дозвіл органу опіки та піклування [19; 20].

Порушення форми або порядку укладення може призвести до визнання договору недійсним. Судова практика підкреслює, що нотаріус зобов'язаний роз'яснити сторонам правові наслідки угоди та перевірити добровільність волевиявлення [17; 18; 12].

3.3. Права, обов'язки сторін та підстави розірвання договору дарування

Права та обов'язки сторін договору дарування асиметричні через його безоплатний характер: основні обов'язки покладаються на дарувальника, тоді як обдаровуваний наділяється переважно правами.

Права дарувальника:

- Відмовитися від договору з обов'язком передати дарунок у майбутньому у разі істотного погіршення свого майнового стану (ст. 724 ЦК України).

- Вимагати розірвання договору за певних підстав (ст. 726, 727 ЦК України).

- Вимагати від обдарованого виконання покладеного на нього обов'язку на користь третьої особи (якщо такий встановлено) [26; 16; 23].

Обов'язки дарувальника:

- Передати дарунок у належному стані, повідомивши про відомі недоліки, які можуть становити небезпеку.

- Здійснити передачу в порядку, передбаченому договором або законом.

- Нести ризик випадкового знищення речі до моменту її передачі (якщо договір реальний) [1; 21; 23].

Права обдарованого:

- Прийняти або відмовитися від дарунка в будь-який час до його прийняття.

- Набувати право власності на дарунок з моменту прийняття.

- Вимагати передачі дарунка, якщо договір передбачає обов'язок передати в майбутньому.

- Отримувати дарунок як особисту приватну власність (ст. 57 Сімейного кодексу України) [19; 26; 9].

Обов'язки обдарованого:

- Прийняти дарунок (якщо не відмовився).

- Використовувати дарунок відповідно до його призначення (особливо при пожертві).

- Не створювати загрозу безповоротної втрати дарунка, що має для дарувальника велику немайнову цінність.

- У разі розірвання договору потрібно повернути дарунок у натурі, якщо він зберігся [26; 2; 10].

Підстави розірвання договору дарування поділяються на загальні (ст. 651 ЦК України) та спеціальні, передбачені главою 55 ЦК України.

Дарувальник має право вимагати розірвання договору в судовому порядку, якщо:

- «обдарованийий умисно вчинив кримінальне правопорушення проти життя, здоров'я, власності дарувальника, його батьків, дружини (чоловіка) або дітей» [11; 15; 26];
- обдарованийий створює загрозу безповоротної втрати дарунка, що має для дарувальника велику немайнову цінність;
- внаслідок недбалого ставлення обдарованого до речі, що становить культурну цінність, ця річ може бути знищена або істотно пошкоджена [10; 11; 2].

Важливою умовою є збереженість дарунка на момент пред'явлення вимоги: «Дарувальник має право вимагати розірвання договору дарування, якщо на момент пред'явлення вимоги дарунок є збереженим» [11; 27]. У разі розірвання обдарованийий зобов'язаний повернути дарунок у натурі.

Договір дарування також припиняється у разі смерті обдарованого (якщо не передано) або за згодою сторін. Судова практика активно застосовує ці підстави, особливо при грубій невдячності обдарованого [12; 16; 2].

Висновок до розділу 3

У третьому розділі детально розглянуто предмет договору дарування, який охоплює рухомі та нерухомі речі, гроші, цінні папери та майнові права (ст. 718 ЦК України). Форма укладення залежить від виду майна: усна для побутових дарів, письмова з нотаріальним посвідченням для нерухомості та майбутніх дарів. Порядок укладення включає досягнення згоди, дотримання форми, передачу та державну реєстрацію (при потребі).

Права та обов'язки сторін є асиметричними, з основним навантаженням на дарувальника. Підстави розірвання договору (груба невдячність, загроза втрати дарунка, недбале ставлення до культурних цінностей) забезпечують захист інтересів дарувальника за умови збереженості майна.

ВИСНОВОК

Договір дарування є одним із найважливіших і найпоширеніших інститутів особливої частини цивільного права України, що регулює безоплатні майнові відносини між суб'єктами цивільного обороту. Проведене в курсовій роботі комплексне дослідження дозволяє зробити ряд узагальнених висновків щодо його поняття, правової природи, сторін, предмета та особливостей укладення.

По-перше, договір дарування визначається як безоплатна угода, за якою одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) майно у власність без будь-якого зустрічного надання. Його правова природа характеризується поєднанням ознак реального та консенсуального правочину, добровільністю, безумовністю та відсутністю еквівалентності. Місце договору в системі цивільно-правових договорів визначається як безоплатний договір про передання майна у власність, що відрізняє його від оплатних конструкцій (купівля-продаж, міна) та споріднює з пожертвою, яка має додатковий цільовий характер використання майна.

По-друге, сторонами договору дарування можуть виступати фізичні особи, юридичні особи, держава, Автономна Республіка Крим та територіальні громади. Дарувальник повинен володіти повною цивільною правоздатністю та дієздатністю, бути власником майна, що передається, і діяти виключно на добровільних засадах. Обдаровуваний перебуває в більш сприятливому правовому становищі: він набуває право власності на дарунок без зустрічних обов'язків, має право прийняти або відмовитися від дарунка, а отримане майно стає його особистою приватною власністю навіть у шлюбі. Водночас законодавство встановлює численні обмеження та заборони щодо участі окремих категорій осіб, насамперед щодо дарування майна малолітніх дітей, недієздатних осіб, а також спеціальні вимоги до дієздатності та представництва. Ці обмеження спрямовані на захист інтересів слабшої сторони, запобігання зловживанням і забезпечення відповідності угод публічному порядку.

По-третє, предмет договору дарування є широким і включає рухомі речі (включаючи гроші та цінні папери), нерухомі речі, майнові права (як існуючі, так і ті, що можуть виникнути в майбутньому). Предмет повинен бути чітко індивідуалізований, належати дарувальнику на праві власності та не бути вилученим з цивільного обороту. Форма договору залежить від виду майна: усна для дрібних побутових речей, проста письмова для майнових прав і майбутніх дарів, а письмова з обов'язковим нотаріальним посвідченням для нерухомості. Порядок укладення передбачає досягнення згоди щодо всіх істотних умов, дотримання встановленої форми, передачу дарунка (реальну або символічну) та державну реєстрацію права власності у випадках, передбачених законом. Недотримання форми або порядку укладення тягне нікчемність або оспорюваність договору.

Права та обов'язки сторін договору є асиметричними. Основний обов'язок покладається на дарувальника: передати майно в належному стані з повідомленням про недоліки. Обдаровуваний наділений переважно правами, але зобов'язаний не вчиняти дій, що грубо порушують мораль або створюють загрозу втрати дарунка. Важливим захисним механізмом є спеціальні підстави розірвання договору: умисне вчинення обдаровуваним кримінального правопорушення проти дарувальника чи його близьких, створення загрози безповоротної втрати дарунка, що має велику немайнову цінність, або недбале ставлення до речі культурної цінності. Ці підстави діють за умови збереженості дарунка і реалізуються в судовому порядку.

Дослідження показало, що нормативно-правове регулювання договору дарування в Україні є комплексним і багаторівневим. Центральне місце посідає Глава 55 Цивільного кодексу України, яка доповнюється нормами Сімейного кодексу (щодо особистої власності подарованого майна), Податкового кодексу (оподаткування доходу у вигляді дарунка), законів про нотаріат і державну реєстрацію речових прав, а також роз'ясненнями Міністерства юстиції та практикою Верховного Суду. Така система забезпечує баланс між свободою договору, захистом прав сторін і суспільними інтересами.

На нашу думку, договір дарування є ефективним і гнучким цивільно-правовим інструментом, який за умови чіткого дотримання вимог до сторін, предмета, форми та порядку укладення забезпечує стабільність і захист майнових відносин безоплатного характеру в сучасному українському суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисова В. І. Цивільне право України : підручник. Т. 2. Особлива частина / В. І. Борисова, І. В. Спасибо-Фатєєва, В. Л. Яроцький ; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 672 с.
2. Гнатюк Д. Окремі питання розірвання договору дарування. *Юридичний вісник*. 2023. Вип. 2. С. 45–52. URL: https://yurvisnyk.in.ua/v2_2023/4.pdf (дата звернення: 01.04.2026).
3. Гнатюк Д. Поняття договору дарування та визначення його місця в системі цивільно-правових договорів. *Юридичний вісник*. 2025. Вип. 4. С. 223–230. URL: https://yurvisnyk.in.ua/v4_2025/26.pdf (дата звернення: 01.04.2026).
4. Договір дарування: правова природа та особливості [Електронний ресурс]. *Legal Clinics*. 2026. URL: <https://legalclinics.in.ua/consult/consultation-20-04-2026-4/> (дата звернення: 01.04.2026).
5. Договір дарування нерухомого майна: особливості та порядок укладення [Електронний ресурс]. *Legal Aid*. 2026. URL: <https://legalaids.in.ua/ua/dogovir-daruvannya-neruhomogo-majna-osoblyvosti-ukladannya/> (дата звернення: 01.04.2026).
6. Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» від 01.07.2004 № 1952-IV [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text> (дата звернення: 01.04.2026).
7. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-XII [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 01.04.2026).
8. Карпенко Р. В. Правова природа договорів дарування і пожертви / Р. В. Карпенко, Н. А. Братішко *Цивілістика*. 2022. Вип. 3. С. 51–57. URL: https://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/3_2022/9.pdf (дата звернення: 01.04.2026).
9. Киян В. Я. Цивільне право України : навчальний посібник : у 2 т. Т. 2. Київ : Юрінком Інтер, 2024. 346 с.

10. Лаговська Н. В. Цивільне право і цивільний процес. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія : Юридичні науки.* 2024. Вип. 1. С. 112–120. URL: <https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/download/301/312> (дата звернення: 01.04.2026).

11. Мін'юст роз'яснює, що потрібно знати про договір дарування [Електронний ресурс]. *Урядовий портал.* 2025. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/miniust-roziasnuie-shcho-potribno-znaty-pro-dohovir-daruvannia> (дата звернення: 01.04.2026).

12. Огляд судової практики Верховного Суду щодо договорів дарування (2022) [Електронний ресурс]. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/sud_pract/2022_09_06_Oglyad_KCS_daruv.pdf (дата звернення: 01.04.2026).

13. Парасюк М. В. Цивільне право України (схеми та таблиці) : навчальний посібник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2021. 218 с.

14. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 01.04.2026).

15. Правова характеристика договору дарування [Електронний ресурс]. КНУТД. 2023. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/25057/1/20231107_306.pdf (дата звернення: 01.04.2026).

16. Риженко Н. О. Визнання недійсним договору дарування квартири: судова практика. *Юридичний вісник.* 2025. Вип. 1. С. 78–85.

17. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 16.03.2011 № n0021323-11 «Договір дарування» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/n0021323-11> (дата звернення: 01.04.2026).

18. Роз'яснення Міністерства юстиції України від 20.01.2011 № n0015323-11 «Особливості посвідчення договору дарування нерухомого майна» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/n0015323-11> (дата звернення: 01.04.2026).

19. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 01.04.2026).

20. Стащук А. Ю. Обмеження та заборони щодо участі осіб у договорі дарування. *Науковий вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки*. 2021. № 4. С. 134–141.

21. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право України : підручник. Харків : Право, 2022. 680 с.

22. У Мін'юсті роз'яснили, що таке договір дарування та які сторони в такій угоді [Електронний ресурс]. *Судова влада України*. 2025. URL: <https://sud.ua/uk/news/ukraine/327595-v-minyuste-razyasnili-hto-takoe-dogovor-dareniya-i-kakie-storony-v-takoy-sdelke> (дата звернення: 01.04.2026).

23. Харитонов Є. О. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 1248 с.

24. Цивільне право : особлива частина. Практикум : навчальний посібник. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2021. 264 с.

25. Цивільне право України : навчально-методичні рекомендації. 2024. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/15732/1/> (дата звернення: 01.04.2026).

26. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 01.04.2026).

27. Цивільне право. Особлива частина : практикум. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2021. 264 с.

28. Юніна М. П. Цивільне право : особлива частина : практикум. Дніпро : Біла К. О., 2021. 264 с.

29. Ющенко М. С. Проблемні питання договору дарування на майбутнє / М. С. Ющенко, О. С. Кочина *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2021. Вип. 63. С. 187–193. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/232247> (дата звернення: 01.04.2026).

30. Яроцький В. Л. Цивільне право України. Особлива частина : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 712 с.